

Naar een alternatief accountantsprotocol voor woningcorporaties

Marcel Winkelman

Paul Minke

Inhoud

VOORWOORD	3
Samenvatting	4
Hoofdstuk 1: inleiding	6
1.1 Opdracht en randvoorwaarden.....	6
1.2 Aanpak onderzoek.....	6
1.3 Opbouw rapport.....	7
Hoofdstuk 2: het huidige protocol en de observaties hierbij	8
2.1 Opzet huidig protocol.....	8
2.2 Opgetekende observaties vanuit de interviews.....	9
2.3 Vergelijking overige sectoren	12
2.4 Wat gebeurt er bij geen accountantsprotocol	13
Hoofdstuk 3: stip op de horizon	16
3.1 Uitgangssituatie.....	16
3.2 Gesignaleerde knelpunten	16
3.3 Gemeenschappelijk belang	17
3.4 Aanknopingspunten	18
3.5 Het alternatieve accountantsprotocol	19
Hoofdstuk 4: overwegingen op weg	21
4.1 Overwegingen voor de corporaties.....	21
4.2 Overwegingen voor de interne toezichthouders	21
4.3 Overwegingen voor de wetgever (MinBZK)	22
4.4 Overwegingen voor de externe toezichthouder (Aw).....	22
4.5 Overwegingen voor NBA/accountants.....	23
4.6 Overwegingen voor Aedes	23
4.7 Aanbevelingen.....	24
BIJLAGE I Verdiepingsinformatie accountantsprotocol.....	25
BIJLAGE II Overzicht werkgroepen en klankbordgroepen.....	27

VOORWOORD

In eerste aanleg hebben we de opdracht van Aedes om een alternatief accountantsprotocol te formuleren opgepakt met de motivatie om een stevige steen in de vijver te gooien.

Hiervoor geeft de uitgangssituatie ook voldoende aanleiding. Veel corporaties hebben moeilijke jaren achter de rug bij het opmaken en gecontroleerd krijgen van hun jaarrekening en dVi. Het accountantsprotocol groeide tot en met verslagjaar 2016 in omvang en impact, de informatie-uitvraag werd steeds verder uitgebreid, een nieuwe waarderingsmethodiek van het vastgoed werd ingevoerd, accountants werden steeds kritischer, de controles duurden langer en de accountantskosten stegen aanzienlijk.

Op het eerste gezicht dus voldoende aanleiding voor die steen.....

Toch hebben we gaandeweg de uitvoering van het onderzoek onze aanpak bijgesteld. Het bekritisieren van het huidige accountantsprotocol en wellicht het overbodig verklaren ervan zou eenvoudigweg te veel voorbij gaan aan de reden van ontstaan van deze situatie. Bovendien is het sentiment verbeterd. Het bestuurlijk covenant is hiervan het meest tastbare bewijs. We besloten bij het onderzoek op zoek te gaan naar de belangen van betrokken partijen, naar wat hen bindt en wat simpelweg belangrijk is in de corporatiewereld. U als lezer kunt oordelen of en in hoeverre we daarin geslaagd zijn.

Uiteindelijk zijn we op grond van de gesprekken tot de conclusie gekomen dat sprake is van een onderliggend probleem, dat het huidige accountantsprotocol een ongewenste situatie heeft gecreëerd en in stand houdt. Corporaties zijn aan zet om die impasse te doorbreken.

Onze dank gaat uit naar alle geïnterviewden, de corporatiemedewerkers en andere aanwezigen die hun bijdrage hebben geleverd aan een tweetal klankbordbijeenkomsten over het accountantsprotocol. Bij de gesprekken die wij voerden is ons steeds de bereidheid opgevallen om mee te werken, openheid te betrachten en ook kritisch te zijn op de eigen rolvervulling.

Wij menen dat sinds enige tijd sprake is van een kentering van het sentiment tussen betrokkenen, op weg naar realisme en herstel van vertrouwen. Wij vertrouwen erop dat met de in dit rapport opgenomen analyse en oplossingsrichtingen verdere stappen in deze richting kunnen worden gezet bij het accountantsprotocol voor de woningcorporaties.

Den Haag, 18 februari 2019.

Marcel Winkelman

Paul Minke

Samenvatting

Dit rapport is de uitwerking van de opdracht van Aedes om, bij wijze van stip op de horizon, een alternatief accountantsprotocol te ontwikkelen. De aanleiding voor de opdracht komt voort uit ontevredenheid bij corporaties met het huidige accountantsprotocol. In de jaren tot en met 2016 is het accountantsprotocol namelijk aanzienlijk uitgebreid qua omvang en impact waardoor de accountantscontroles meer tijd in beslag namen en de accountantskosten aanzienlijk zijn gestegen. Sinds 2017 is de omvang van het accountantsprotocol teruggebracht.

In **hoofdstuk 1** zijn de opdracht en de randvoorwaarden beschreven. Er is voor gekozen om op twee manieren met het accountantsprotocol voor de toegelaten instellingen aan de slag te gaan. Zo is input geleverd aan de commissie accountantsprotocol, die zich in de periode april tot oktober 2018 heeft beziggehouden met het formuleren van het accountantsprotocol 2018. Dit vormt de reguliere weg en betreft de ontwikkeling van het accountantsprotocol op korte termijn. Voor de ontwikkeling op langere termijn is een tweetal klankbordbijeenkomsten voor woningcorporaties georganiseerd en zijn interviews gehouden met betrokkenen bij het accountantsprotocol. Dit rapport is een weerslag van de opgedane inzichten bij de klankbordbijeenkomsten en uit de interviews.

In **hoofdstuk 2** is een nadere beschouwing opgenomen over het accountantsprotocol. Hieruit blijkt dat een accountantsprotocol vooral wordt gehanteerd als een opdrachtgever aan een accountant specifieke werkzaamheden wenst op te dragen. Dit zijn werkzaamheden waarvoor aanvullende instructies aan de accountants noodzakelijk zijn, aangezien de werkwijze niet geregeld is in zogenaamde algemeen aanvaarde controlestandaarden die voor de accountants gelden.

De observaties bij het accountantsprotocol voor de corporaties zijn ook opgenomen in dit hoofdstuk. Uit de interviews is gebleken dat nogal wat betrokkenen weinig gelukkig zijn met de huidige situatie. De constatering is met name op de onderlinge rolverdeling van betrokkenen, (de totstandkoming van) de informatie-uitvraag en de positie van de accountant. In het kader van het externe toezicht op de woningcorporaties wordt echter inzet van accountants voor specifieke werkzaamheden noodzakelijk geacht. Reden is dat corporaties hun interne beheersing nog niet zover op orde hebben dat hiervan bij het toezicht gebruik kan worden gemaakt. Daarnaast kenmerkt de corporatiesector zich door specifieke regelgeving (passend toewijzen, 90% toewijzingsnorm etc). Hier vragen accountants om guidance hoe ze hier op toe moeten zien.

In **hoofdstuk 3** is de stip op de horizon beschreven als volgt: *een accountantsprotocol opgesteld uitgaande van minimumeisen, dat gezien de bereikte uitgangssituatie voor alle betrokkenen hanteerbaar is qua taakvervulling en werklast. Het accountantsprotocol doet recht aan het belang van de sector en de verantwoordelijkheden van stakeholders.*

In hoofdstuk 3 wordt geconcludeerd dat de huidige ingeslagen weg – een uitgebreid accountantsprotocol met een relatief zware rol voor de accountants – niet tot verdere professionalisering van de sector leidt, terwijl dit wel noodzakelijk wordt geacht. Het is naar onze mening noodzakelijk om deze impasse en paradox te doorbreken.

De volgende aanbevelingen worden gedaan:

1. Stimuleer als accountants een ontwikkeling waarbij accountantscontroles op specifieke rapportages (achteraf) worden vervangen door generieke accountants controles op datakwaliteit (vooraf);
2. Wek als corporaties vertrouwen op bij de externe toezichthouder in de interne beheersing en het interne toezicht waardoor deze gestimuleerd wordt om sector specifieke accountantscontroles overbodig te verklaren.
3. Stimuleer het vertrouwen bij de stakeholders door de datakwaliteit en interne beheersing van corporaties verder te verbeteren. Neem als Aedes de regie om deze verbetering van datakwaliteit en interne beheersing verder vorm te geven.
4. Doorbreek als Aw de huidige paradoxale situatie door nadrukkelijker de verantwoordelijkheid voor datakwaliteit en interne beheersing bij de corporaties te leggen en hier ook op te handhaven.
5. Leun als Aw minder op de inzet van accountants, versterk het eigen toezicht door vaker actief onderzoek bij corporaties te doen en hierbij onder meer de interne beheersing van de bedrijfsactiviteiten te betrekken. Streef ernaar om de rol van de accountants te beperken tot de controle van het jaarverslag.
6. Integreer als Aw de informatie uitvraag die benodigd is voor het externe toezicht in het jaarverslag, waardoor deze valt onder de gebruikelijke governance.

Door gezamenlijke inspanningen van betrokkenen zal vanuit bovenstaande aanbevelingen op weg kunnen worden gegaan naar een alternatief accountantsprotocol, gebruik makend van aanknopingspunten als de organisatiegraad van de sector, het gezamenlijke beoordelingskader Aw/WSW en de ontwikkeling van SBR/XBRL-toepassingen. Vanzelf zal de ontwikkeling niet gaan. Aan ieder van de betrokkenen, vanuit de eigen betrokkenheid en verantwoordelijkheden, komt een rol toe op weg naar de stip. Voor iedere rol zijn overwegingen aangereikt in **hoofdstuk 4**, die door betrokkenen kunnen worden omgezet in acties. Cruciaal is daarnaast dat een gezamenlijk vertrekpunt voor betrokkenen ontstaat, maar ook dat regie wordt uitgeoefend vanaf het moment dat belanghebbenden op weg gaan naar de stip. Hiervoor zijn in dit hoofdstuk 4 eveneens suggesties aangereikt.

Hoofdstuk 1: inleiding

1.1 Opdracht en randvoorwaarden

Dit rapport is opgesteld vanuit de volgende opdracht van Aedes:

"ontwikkel een alternatief accountantsprotocol bij wijze van stip op de horizon".

Aanvullend zijn de volgende onderzoeksvragen meegegeven:

1. Beschouw het nut van het accountantsprotocol, uitgaande van de situatie dat er in het geheel geen sprake is van een accountantsprotocol.
2. Bezie de wijze waarop commitment van de stakeholders bij de einduitkomst kan worden verkregen.
3. Maak een vergelijking met andere sectoren.

Aan de vraagstelling ligt de ontevredenheid ten grondslag die bij veel Aedes leden leeft over de huidige wijze waarop het accountantsprotocol is ingericht, met name de uitgebreide werkzaamheden die dit van de huisaccountant vereist, de tijd die het de corporatiemedewerkers kost bij de voorbereidingen en de ontwikkeling van de accountantskosten¹ in de afgelopen jaren. Vermindering van de administratieve lastendruk bij corporaties maakt deel uit van de strategie van Aedes.

1.2 Aanpak onderzoek

In eerste instantie is bevestigd of en in hoeverre inbreng in de reguliere werkgroep Accountantsprotocol zou kunnen leiden tot een andere uiterlijke vorm van het accountantsprotocol. Hiervoor bleek het podium van de werkgroep toch minder geschikt. Vanuit de werkgroep wordt er voor gekozen om jaarlijks op onderdelen het protocol aan te passen in afwachting van de ontwikkeling van SBR/XBRL (bestuurlijk convenant). Ondanks een constructief sentiment binnen deze werkgroep, is er daarom voor gekozen om vanuit Aedes relevante input van leden aan te reiken voor de korte termijn en voor de lange termijn (het ontwikkelen van het alternatieve accountantsprotocol) een afzonderlijk traject op te starten.

Gezien het grote aantal belanghebbenden en de uiteenlopende belangen is ervoor gekozen om met de belangrijkste stakeholders individuele gesprekken te voeren (MinBZK, Aw, WSW, NBA, accountants, VTW, Woonbond, corporaties). De interviews zijn gehouden in de periode tussen eind augustus 2018 en half oktober 2018. Daarnaast is in juni en september 2018 een tweetal klankbordbijeenkomsten georganiseerd waarbij vertegenwoordigers van de corporaties met elkaar in gesprek gingen over ervaringen, nut en noodzaak van het accountantsprotocol en door ons waardevolle informatie is verzameld ten behoeve van dit project en voor inbreng in de werkgroep accountantsprotocol.

De interviews verliepen steeds in een constructieve en open sfeer, waarbij begrip werd uitgesproken voor standpunten van andere belanghebbenden.

---

¹ Zie ook onderzoek door Aedes naar de ontwikkeling van de accountantskosten: <https://www.aedes.nl/artikelen/financi-n/financi-n/accountantscontrole/aanzienlijke-stijging-accountantskosten-corporaties.html>

1.3 Opbouw rapport

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksoopdracht, de aanpak van het onderzoek en de randvoorwaarden beschreven. Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten van het uitgevoerde onderzoek, maar geeft ook achtergronden bij het accountantsprotocol zoals dat op dit moment geldt. Verdiepingsinformatie hierover is te vinden in bijlage I. In hoofdstuk 3 is de door ons beoogde eindsituatie, het alternatieve accountantsprotocol, beschreven. Hoofdstuk 4 beschrijft de weg naar het bereiken van het alternatieve accountantsprotocol en geeft overwegingen die er uiteindelijk toe kunnen leiden dat het alternatieve accountantsprotocol ontstaat als een gedragen oplossing. Dit hoofdstuk bevat ook adviezen en aanbevelingen naar de opdrachtgever van het onderzoek.

Hoofdstuk 2: het huidige protocol en de observaties hierbij

2.1 Opzet huidig protocol

Algemene uitleg accountantsprotocol

Een accountantsprotocol, ook wel aangeduid als controleprotocol, is een gebruikelijk instrument dat vanuit een opdrachtgever wordt gehanteerd om instructies mee te geven aan de huisaccountant. Het accountantsprotocol geeft de accountant inzicht in de attentiepunten die een opdrachtgever wil meegeven, definieert de mate van nauwkeurigheid waarmee de werkzaamheden moeten plaatsvinden en moeten worden gerapporteerd en schrijft voor hoe de rapportering moet worden ingericht.

Een accountantsprotocol is vaak aan de orde als van de accountant specifieke werkzaamheden worden verwacht. Dit naast de gebruikelijke werkzaamheden voor de controle van de jaarrekening. Hiervoor gelden immers binnen de accountants algemeen geaccepteerde controlestandaarden, die bij de controle van de jaarrekening verplicht door de accountants moeten worden gevolgd en die kunnen doorgaan als een uitgekristalliseerd normenkader. Aanvullende instructies vanuit de opdrachtgever zijn dan ook voor de jaarrekeningcontrole niet nodig. Ook de bewoordingen van de controleverklaringen zijn geregeld en zover als mogelijk is gestandaardiseerd. Strikt genomen is voor de controle van de jaarrekening dan ook geen accountantsprotocol benodigd. Voor het begrip is het nog wel goed om hier te benadrukken dat een accountantsprotocol iets anders is als een werkprogramma. Een werkprogramma wordt opgemaakt door de accountant zelf en beschrijft in detail de uit te voeren werkzaamheden. Het accountantsprotocol is wel het vertrekpunt voor het werkprogramma. Het beschrijft immers de aandachtspunten voor de specifieke (controle)werkzaamheden en deze aandachtspunten worden door de accountants vertaald naar een werkprogramma als onderdeel van zijn controledossier.

Een accountantsprotocol is dus vooral aan de orde als een opdrachtgever aanvullende werkzaamheden, dus in aanvulling op de controle van de jaarrekening, wenst te laten verrichten door zijn accountant. Dit kan aan de orde zijn indien –zoals bij de sector toegelaten instellingen Volkshuisvesting- specifieke regelgeving dit vereist, dan wel omdat de aard van de activiteiten van de opdracht gevende organisatie dit vereist. Hierbij kan worden gedacht aan de situatie dat de activiteiten van die organisatie in belangrijke mate via algemene middelen worden bekostigd. Dit is het geval bij sectoren als zorg en onderwijs. Ook deze sectoren kennen relatief uitgebreide accountantsprotocollen (zie hierna).

Het is dus aan de opdrachtgever (ingeval van de corporatiesector zijn dat MinBZK, Aw en WSW) om te bezien of –gegeven de specifieke situatie- een accountantsprotocol noodzakelijk geacht wordt. Voor de accountant is een van de belangrijkste aspecten van een accountantsprotocol dat dit uitvoerbaar is: de werkzaamheden moeten door de accountant met redelijke inspanningen (en dus aanvaardbare kosten voor opdrachtgever) kunnen worden uitgevoerd. Binnen de beroepsorganisatie van accountants (NBA) is hiervoor een commissie aangesteld (COPRO). Leden van deze commissie zijn betrokken bij het ontwikkelen van het accountantsprotocol van de toegelaten instellingen Volkshuisvesting. Deze commissie doet, nadat het accountantsprotocol gereed is, een uitspraak of zij het desbetreffende protocol uitvoerbaar acht.

Opbouw van het accountantsprotocol toegelaten instellingen

Op 17 oktober 2018 werd het accountantsprotocol 2018 gepubliceerd. Dit protocol heeft betrekking op het kalenderjaar 2018 en bestaat uit drie rubrieken:

- A De controleverklaring met betrekking tot de jaarrekening en het bestuursverslag;
- B Het assurance-rapport inzake de dVi over het verslagjaar (naleving specifieke wet- en regelgeving);
- C Het assurance-rapport inzake de dVi over het verslagjaar (cijfermatige verantwoording).

Ten aanzien van de prognose-informatie (de dPi) hoeft de accountant dus geen werkzaamheden te verrichten. Een nadere toelichting op de werkzaamheden die de accountant moet verrichten op grond van de rubrieken A, B en C is opgenomen in bijlage I bij dit rapport.

Het accountantsprotocol bakent voor iedere rubriek de van toepassing zijnde specifieke wet- en regelgeving af, definieert de vereiste nauwkeurigheid (materialiteit) die de accountant moet aanhouden bij zijn controlewerkzaamheden en rapportage en definieert de inhoud van de rapportages die de accountant naar aanleiding van zijn werkzaamheden moet uitbrengen. De assurance-rapporten inzake de naleving van specifieke wet- en regelgeving en de cijfermatige verantwoording (dVi) zijn belangrijk in het kader van het externe toezicht op de corporaties door de Aw.

Het accountantsprotocol maakt deel uit van de RtiV, de ministeriële regeling in aanvulling op de woningwet. Jaarlijks vindt een actualisatie van het protocol plaats in de werkgroep accountantsprotocol, waarbij de ervaringen met het protocol van het afgelopen jaar, de ontwikkelingen in wet- en regelgeving en de actualiteit worden gezien en zo nodig leiden tot aanpassing van het protocol. Een overzicht van de werkgroepen is opgenomen in bijlage II bij dit rapport.

Betrokkenen en hun invloed op het accountantsprotocol toegelaten instellingen

In de werkgroep accountantsprotocol zitten vertegenwoordigers van MinBZK, de Aw, NBA/Copro, accountants, corporaties en Aedes. De Aw fungeert als opdrachtgever en is penvoerder van de werkgroep en heeft vanuit deze achtergrond doorslaggevende invloed op de inhoud van het accountantsprotocol. In de jaren voor de vorming van de Aw (medio 2015) lag deze taak bij MinBZK, waarbij intensieve afstemming plaatsvond met het voormalige Centraal Fonds Volkshuisvesting (CFV). De inbreng van het sectorbelang ligt vooral bij Aedes. De accountants leveren vaktechnische inbreng, onder meer gericht op het in kaart brengen van de impact van voorgestelde werkzaamheden en het bewaken van de controleerbaarheid van het geheel zodat recht kan worden gedaan aan de verwachtingen van de opdrachtgever. Voorstellen tot aanpassing van het protocol worden schriftelijk ingebracht, besproken, waarna de afweging volgt die schriftelijk onder vermelding van de motivering wordt vastgelegd en meegedeeld wordt aan de leden van de werkgroep.

2.2 Opgetekende observaties vanuit de interviews

Om zicht te krijgen op de ervaringen die belanghebbenden hebben met het accountantsprotocol en de verschillende belangen die spelen, zijn interviews gehouden met een aantal stakeholders in de sector. Deze stakeholders kregen voorafgaand aan het interview een vragenlijst toegestuurd, maar

de gesprekken hadden vooral een open karakter. Hieronder is onze beknopte weergave van de interviews opgenomen. Deze weergave dient vanwege het nagestreefde doel en de plaats - in de hoofdtekst van dit rapport - nadrukkelijk niet te worden beschouwd als een letterlijke weergave of een gespreksverslag van de gehouden interviews.

MinBZK

De inzet van het MinBZK is erop gericht dat woningcorporaties adequaat presteren, gegeven de hen bij de wet toegekende taakstellingen. Inzet van accountants in een sector waar specifieke regelgeving geldt, wordt als vanzelfsprekend gezien. Een accountantsprotocol is hierbij een noodzakelijk hulpmiddel. Bij de accountants is veel kennis aanwezig. Samenwerking met accountants leidt echter nogal eens tot aanvullende discussies en zienswijzen. Daarnaast is de ervaring dat accountants bij nieuwe wet- en regelgeving een afwachtende houding aannemen. Ze starten regelmatig de discussie over hun rol en wat ze moeten controleren in een laat stadium waardoor deze nog gevoerd wordt terwijl de werkzaamheden al gestart zijn of op korte termijn moeten starten. Dit leidt dan tot vertragingen. Deze teneur wordt versterkt door het toezicht dat door de AFM op de accountants wordt uitgeoefend. Het opdrachtgeverschap van corporaties naar hun accountants kan worden verbeterd. Een ander punt van verbetering vormt de kwaliteit van data bij corporaties, al zijn ten aanzien van de complexe gegevens slagen gemaakt als gevolg van de waardering van het bezit op marktwaarde in verhuurde staat. Het gemor in de sector lijkt voornamelijk te worden veroorzaakt door de toegenomen complexiteit van de jaarrekeningcontrole, minder door de inhoud van het accountantsprotocol.

Autoriteit woningcorporaties (Aw)

De Aw wijst erop dat de omvang van de controlewerkzaamheden in het accountantsprotocol in de afgelopen twee jaar is verminderd. De Aw geeft verder aan dat inzake de controle van de jaarrekening geen specifieke eisen in het accountantsprotocol worden gesteld. Het is daarom niet zuiver om issues inzake de controle van de jaarrekening te koppelen aan het accountantsprotocol dat slechts ziet op de controle van de dVi

De inzet van de Aw is erop gericht om schandalen in de sector te voorkomen. Inzet van accountants bij de controle van de dVi is efficiënt, aangezien zij, op grond van hun wettelijke controletaak bij de jaarrekening al controlewerkzaamheden bij woningcorporaties verrichten. Daarnaast is het noodzakelijk om op de accountants te steunen, gezien de wijze waarop het toezicht is georganiseerd. Inzet van accountants is cruciaal omdat de Aw nog onvoldoende kan steunen op werkzaamheden die door functionarissen van de corporatie - waaronder de onafhankelijk controller - worden verricht. Inmiddels worden wel de eerste stappen gezet om het externe toezicht in te richten, uitgaande van de aan corporaties toegekende risicoprofielen. De afgelopen jaren zijn belangrijke reducties bereikt in het accountantsprotocol en is gekomen tot een meer tijdige oplevering ervan. Nadat de jaarrekening via SBR wordt ontvangen kan rubriek C van het accountantsprotocol in de visie van de Aw verder worden gereduceerd. Er zijn dan geen werkzaamheden van de accountant meer nodig is om vast te stellen dat balans, W&V en kasstroomoverzicht in de dVi aansluiten met de jaarrekening.

Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)

Het accountantsprotocol heeft voor WSW een beperkt belang, aangezien de werkzaamheden van het WSW zich vooral richten op toekomstgerichte informatie van corporaties via de dPi. De kwaliteit van (nu nog) bedrijfswaarde en vanaf 2019 beleidswaarde is gebaat bij de inzet van accountants.

Woningcorporaties

Door veel corporaties worden vraagtekens geplaatst bij de uitgebreide informatie opvraag via dVi. Kleinere corporaties hebben meer moeite met de gevolgen van het accountantsprotocol dan de wat grotere. Grotere corporaties lijken inmiddels hun maatregelen te hebben genomen, waardoor de druk vanuit het accountantsprotocol hier minder wordt ervaren. De betrokkenheid van het interne toezicht bij de dVi is bij veel corporaties beperkt, in ieder geval minder dan bij het jaarverslag. Het is de woningcorporaties duidelijk dat zij nog een opgave hebben om hun datakwaliteit op orde te krijgen. Corporaties ervaren de huidige taakopvatting van de accountant, waarbij deze nadrukkelijker als controleur en minder als adviseur optreedt, als een gemis. Bij de interviews is opgevallen dat een gesprek over het accountantsprotocol al snel leidt tot bemerkingen over de jaarrekeningcontrole, waar het accountantsprotocol niet expliciet over gaat. Ook de werkzaamheden in het kader van de Wet Normering Topinkomens (WNT) –waarvoor een afzonderlijk controleprotocol geldt - hebben geleid tot aanzienlijke inspanningen van corporaties en hun accountants.

Nederlandse beroepsorganisatie van Accountants (NBA) en Copro

Het accountantsprotocol voor de corporaties is, samen met dat voor de zorg, één van de meest uitgebreide protocollen. Als oorzaak wordt de gekozen rolverdeling gezien, waarbij accountants in het kader van het toezicht, door de Aw als opdracht wordt verstrekt om op een groot aantal aspecten zekerheid te verlenen. Corporaties zouden stappen moeten ondernemen om echt verantwoordelijkheid te nemen voor de kwaliteit van hun verantwoordingen en de onderliggende data. Knelpunt is hier echter dat de controlewerkzaamheden van de accountant zich voornamelijk richten op een rapportage die eenmaal per jaar in het kader van het toezicht dient te worden opgemaakt. Hier gaan geen impulsen van uit om te komen tot structurele verbeteringen. Corporaties laten hun dVi nu nog te vaak invullen door personeel dat onvoldoende gekwalificeerd is. Daarnaast wordt bij de dVi betrokkenheid van het interne toezicht gemist. Structurele verbetering van de datakwaliteit en professionalisering van het opdrachtgeverschap naar de accountant worden noodzakelijk geacht. De kwaliteitsbeleving is tussen de verschillende spelers in de keten opsteller, accountant, toezichthouder accountant (AFM) verschillend en dat leidt tot knelpunten. Het toezicht door de AFM op de accountants is ingestoken vanuit compliance en dat staat een meer principle-based benadering door accountants in de weg. Intussen neemt de druk op accountants om een hogere (controle)kwaliteit te leveren verder toe en dit zal voor de corporaties gevolgen hebben. Te denken valt hierbij aan toenemende eisen aan kwaliteit van documentatie en aan het niveau van de administratieve organisatie en de hierin opgenomen maatregelen van interne beheersing. De aankomende invoering van de OOB-status voor corporaties zal ertoe leiden dat de controlewerkzaamheden nog meer rule based zullen worden ingestoken dan tot dusver. Invoering van de OOB-status kan wel leiden tot een positieve impuls op de rolzuiverheid tussen opsteller en controleur.

Accountants werkzaam in de sector

Een accountantsprotocol is nuttig, maar de accountants zijn veelal minder gelukkig met de rolverdeling die het gevolg is van het protocol. Hier prevaleert echter het belang dat opdrachtgever (de Aw) eraan hecht. Nogal wat corporaties lijken het invullen van de dVi onvoldoende serieus op te pakken, qua inrichting van het proces en het toekennen van personele bezetting op adequaat niveau. Accountants komen een groot aantal onjuistheden tegen bij het uitvoeren van hun werkzaamheden. Deze worden vervolgens in de stukken aangepast en blijven daardoor onder de radar. Ook uit de controles bij Copodata blijken nog te vaak onjuistheden uit de dVi's. Communicatie over de constatering bij de dVi's naar het intern toezicht is tot nu toe, beperkt gebleven. Dit op grond van de overweging dat managementletter en accountantsverslag toch vooral betrekking hebben op de jaarrekeningcontrole. Inmiddels is hierin een kentering waar te

nemen. Het opdrachtgeverschap in de richting van de accountant moet bij veel corporaties nog verder worden ontwikkeld. Het toezicht door de AFM werkt een meer gegevensgerichte controlebenadering in de hand, waardoor minder aanknopingspunten ontstaan om voor de opdrachtgever toegevoegde waarde te leveren.

Woonbond

Het accountantsprotocol is vanuit het perspectief van de huurder te complex en niet goed te volgen en datzelfde geldt voor de jaarverslaggeving door woningcorporaties. Begrijpelijkheid van informatie tegen aanvaardbare kosten zou voorop moeten staan bij de verslaggeving. Differentiatie van het toezicht, uitgaande van het risicoprofiel bij corporaties, wordt noodzakelijk geacht.

Vereniging van Toezichthouders Woningcorporaties (VTW)

De rolverdeling die voortkomt uit het controleprotocol is niet afgewogen. De accountant moet nu werkzaamheden verrichten waarvan het voor de hand ligt dat de externe toezichthouder die zou kunnen uitvoeren. Idealiter zou de accountant zich moeten beperken tot de controle van de jaarrekening van corporaties. De betrokkenheid van het interne toezicht bij de verantwoording aan stakeholders dient overigens te worden vergroot. De professionaliteit van de corporaties ten opzichte van hun accountant dient eveneens te worden vergroot. Vanuit het interne toezicht - in brede zin, dus inclusief control - zal nog gewerkt moeten worden aan versterking van hun rol in het kader van het accountantsprotocol.

SBR-Wonen

Een accountantsprotocol is nuttig voor de sector. Gestreefd moet wel worden naar een zuivere rolinvulling tussen partijen. Dat is nu niet het geval. Essentieel is dat de woningcorporaties zelf verantwoordelijkheid nemen voor de datakwaliteit en de kwaliteit van hun rapportages. Om SBR/XBRL succesvol te kunnen gaan toepassen zijn gerichte inspanningen bij de corporaties nodig, waardoor de nadruk kan gaan verschuiven van controle op de rapportage (achteraf) naar controle op de kwaliteit van vastgelegde data (vooraf). De inspanningen van corporaties blijven achter bij de verwachting. Er wordt daarnaast een greep gemist waarin vanuit overzicht en overstijgende belangen, ontwikkelingen in gang kunnen worden gezet.

2.3 Vergelijking overige sectoren

In deze paragraaf is de uitwerking opgenomen van de derde randvoorwaarde zoals deze bij de opdrachtverstrekking is meegegeven (zie paragraaf 1.1) en wordt een vergelijking gemaakt met de accountantsprotocollen voor de sectoren onderwijs en zorg. Ook vindt een beschouwing plaats van de situatie in het bedrijfsleven.

Onderwijs

Voor deze sector geldt het "onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018" van 9 juli 2018. Het protocol bevat gedetailleerde voorschriften voor de controle van het jaarverslag en de zogenaamde onderzoeksprocedure GGL en basisregisteronderwijs. Gezien de bekostiging van het onderwijs vanuit rijksbijdragen ligt de nadruk in het accountantsprotocol op rechtmatigheidsaspecten. De vraag of de besteding van financiële middelen op geoorloofde wijze, in overeenstemming met de geldende regelgeving en besluiten, heeft plaatsgevonden. In de sector onderwijs is dus sprake van een afwijkende situatie in vergelijking met de toegelaten instellingen waar rechtmatigheid niet expliciet via het accountantsprotocol wordt uitgevraagd. Het onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018 omvat 94 pagina's.

Zorg

Voor de sector gelden verschillende accountantsprotocollen. Een willekeurig voorbeeld is het "Algemeen accountantsprotocol financiële productieverantwoording WMO en Jeugdwet 2018 (en 2019)". Ook hier is de uitgangssituatie verschillend ten opzichte van de sector toegelaten instellingen volkshuisvesting. Dit protocol omvat geen controle van het jaarverslag, maar heeft uitsluitend betrekking op de relatie tussen zorgaanbieders en gemeenten. Bijzonder is dat in het protocol is aangegeven dat het in 2015 geïntroduceerd is als tijdelijk hulpmiddel waarbij gesteld wordt dat het toekomstperspectief is dat de accountant geen rol speelt in de contractrelatie tussen gemeenten en de aanbieders van zorg. Overigens wordt ook aangegeven dat dit accountantsprotocol houvast biedt maar dat dit niet het enige controlemiddel van de gemeente zou moeten zijn. Het "Algemeen accountantsprotocol financiële productieverantwoording WMO en Jeugdwet 2018 (en 2019)" beslaat 18 pagina's.

Bedrijfsleven

Voor de controle van de jaarrekening van bedrijven in de marktsector, waarvoor geen bekostiging met publieke middelen aan de orde is, is geen sprake van een accountantsprotocol. Hier gelden de voor de accountants geldende algemeen aanvaarde controlestandaarden als normenkader. Wel kan sprake zijn van accountantsprotocollen indien besteding van publieke middelen aan de orde is, zoals het geval is bij toegekende subsidies waarover verantwoording moet plaatsvinden. Dan is het accountantsprotocol gericht op rechtmatige besteding van publieke middelen.

Conclusie

De conclusie is dat een vergelijking met andere sectoren, gezien de verschillen in uitgangssituatie, niet direct tot inzichten leidt die hanteerbaar zijn bij dit onderzoek. Met de accountantsprotocollen voor onderwijs en zorg worden andere doelstellingen nagestreefd (worden de overheidsgelden / subsidies goed besteed) dan met het accountantsprotocol voor de toegelaten instellingen volkshuisvesting (compliance aan de wet). Het aantal pagina's van een accountantsprotocol is ook niet altijd een indicatie voor de impact van de inhoud van het protocol voor de opsteller van verantwoordingen en de accountant. In de zorgsector zijn de accountantskosten de afgelopen jaren ook aanzienlijk gestegen, maar uit recente berichten blijkt dat deze inmiddels tot staan is gebracht.

2.4 Wat gebeurt er bij geen accountantsprotocol

In deze paragraaf behandelen we onderzoeksvraag 1 bij de opdracht om een alternatief accountantsprotocol te ontwikkelen (zie par. 1.1).

Gegeven de verschillende rubrieken in het accountantsprotocol en de verschillende doelstellingen die ermee worden nagestreefd behandelen we de vraagstelling per rubriek afzonderlijk.

Rubriek A: controle van de jaarrekening en bestuursverslag

Zoals hiervoor al aangegeven zal het voor de controle van de jaarrekening en het bestuursverslag van toegelaten instellingen niet noodzakelijk zijn om te beschikken over een accountantsprotocol. De jaarrekeningcontrole betreft de kernactiviteit van accountants. De aanpak van de jaarrekeningcontrole is in detail uitgewerkt in zogenaamde algemeen aanvaarde

controlestandaarden². In het geval van het accountantsprotocol voor de toegelaten instellingen is een complicerende factor dat in onderdeel A een verwijzing plaatsvindt naar de Wet Normering Topinkomens (WNT) en het daarvoor geldende controleprotocol. Toepasselijkheid van de WNT voor de woningcorporaties is een wettelijke aangelegenheid vormgegeven, in een apart accountantsprotocol, dat buiten het bestek van onze opdracht ligt.

Rubriek B: controle van de dVi waar het gaat om de naleving van specifieke wet- en regelgeving

Specifieke wet- en regelgeving legt verplichte werkzaamheden op die de accountants moeten verrichten. Via het accountantsprotocol krijgen de accountants nadere instructie. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het controleren of de dVi de juiste informatie bevat waar het gaat om naleving van wet- en regelgeving.

Afschaffing van rubriek B van het protocol heeft tot gevolg dat MinBZK, Aw en WSW geen zekerheid hebben dat de dVi een juist beeld geeft waar het gaat om de nalevering van specifieke wet- en regelgeving, aangezien de zekerheid die de accountant hier in de huidige situatie over verstrekt komt te vervallen. Uiteraard zou de Aw zelfstandig werkzaamheden kunnen verrichten die erop gericht zijn om deze zekerheid te verkrijgen, maar daar is in de huidige wijze waarop het toezicht is georganiseerd niet voor gekozen.

Rubriek C: controle van de dVi-informatie op cijfermatige aspecten

De accountants verschaffen al langjarig zekerheid bij cijfermatige informatie die gehanteerd wordt bij het toezicht in de sector. In de dVi zijn onder meer dezelfde primaire overzichten opgenomen als in de jaarrekening, zoals de balans, winst- en – verliesrekening en het kasstroomoverzicht. De uitvraag aan informatie via de dVi kent echter een veel grotere detaillering. Aangezien voor deze werkzaamheden geen algemeen aanvaarde controlestandaarden voor de accountants gelden, zal – bij afzonderlijke uitvraag van informatie naast jaarrekening en bestuursverslag die gecontroleerd moet worden door de accountant – een accountantsprotocol noodzakelijk zijn om te borgen dat de werkzaamheden bij alle corporaties op dezelfde wijze uitgevoerd en gerapporteerd worden en dat überhaupt zekerheid wordt verleend over de cijfermatige aspecten die in aanvulling op de jaarrekening via de dVi worden uitgevraagd. Ook hier zou de Aw zelfstandig werkzaamheden kunnen verrichten die erop gericht zijn om deze zekerheid te verkrijgen, maar hiervoor is niet gekozen.

Conclusies

Huidig accountantsprotocol

Indien de beschouwing zich uitsluitend richt op het huidige accountantsprotocol dan mag de conclusie zijn dat het geheel afschaffen van het accountantsprotocol fundamentele heroverwegingen van wet- en regelgeving en de informatieverstrekking aan onder meer het externe toezicht noodzakelijk maakt. Volledige afschaffing van het accountantsprotocol op korte termijn lijkt gezien de beperkte tijd die verstreken is sinds de parlementaire enquête ambitieus. Afschaffing zal slechts worden overwogen als naar het oordeel van het externe toezicht in voldoende mate aanvullende zekerheden kunnen worden geboden. Gezien de constatering ten

---

² Dit impliceert overigens niet dat iedere accountant de controle van de jaarrekening volledig op dezelfde wijze zal uitvoeren. De controlestandaarden bieden namelijk ruimte voor professional judgment van de accountant, bijvoorbeeld bij ontwerpen van de meest geëigende controle aanpak van processen en posten en het vaststellen van de materialiteit die gebruikt wordt bij het uitvoeren van de jaarrekeningcontrole en het rapporteren daarover.

aanzien van de datakwaliteit en de intern beheersing bij corporaties zijn hier geen doorbraken te verwachten. Hiermee openbaart zich een onderliggend probleem.

Onderliggend probleem

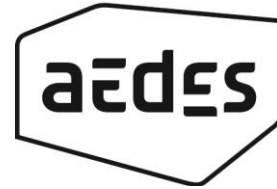
Terugkijkend kan worden geconcludeerd dat vanuit het wantrouwen dat de corporaties ten deel viel met de Parlementaire Enquête Woningcorporaties een uitdijend accountantsprotocol is opgetuigd, waarbij aan de accountants een steeds prominentere rol is toegekend. Inmiddels neemt de omvang van het accountantsprotocol af, maar dat is niet te danken aan de inspanningen door corporaties.

Uit de interviews kan worden afgeleid dat de corporaties nog steeds hun datakwaliteit en de interne beheersing rondom hun rapportages aan de toezichthouder niet op orde hebben. Op grond hiervan wordt de toezichthouder bevestigd in haar oorspronkelijke oordeel en wordt het wantrouwen niet weggenomen. Als gevolg hiervan is het voor de toezichthouder niet goed mogelijk om het toezicht risico- en themagericht in te richten, een wens die de Aw nadrukkelijk heeft uitgesproken en die tot verlichting bij goed presterende corporaties zou kunnen leiden.

De huidige ingeslagen weg – een uitgebreid accountantsprotocol met een relatief zware rol voor de accountants – leidt dus klaarblijkelijk niet tot verdere professionalisering van de sector. Het is naar onze mening noodzakelijk om deze impasse en paradox te doorbreken.

In dit kader zijn de woningcorporaties aan zet. Zij zijn primair verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun data en voor een adequate aanlevering van de rapportages aan de toezichthouder. De Aw kan hieraan bijdragen door meer controlehandelingen ten aanzien van data (vooraf) bij de corporaties te leggen in plaats van achteraf controle op rapportages door accountants te laten uitvoeren. In onze optiek hoort hier ook bij dat niet-juiste informatie bij de corporatie wordt teruggelegd, in plaats van dat reparatie van onvolkomenheden plaatsvindt. Bevorderlijk zou ook zijn een gewijzigde rolverdeling bij het externe toezicht, waarbij de Aw vaker over de vloer komt bij de corporaties. Onderwerpen als datakwaliteit en de interne beheersing van de bedrijfsactiviteiten en de rapportages kunnen dan nadrukkelijk worden onderzocht. Ook zou onderzoek kunnen worden ingesteld naar het functioneren van het interne toezicht en de onafhankelijk controller, bijvoorbeeld door het jaarlijkse auditplan te betrekken in het externe toezicht. Op deze wijze is het mogelijk om de accountants meer op afstand te plaatsen, feitelijk terug te laten keren naar hun wettelijke controletaak. Op termijn scheidt deze aanpak naar onze inschatting ook mogelijkheden om het externe toezicht meer in te regelen uitgaande van het aan corporaties onderkende risicoprofiel en uitgaande van thema's. Corporaties worden namelijk door een dergelijke accentverschuiving in het toezicht gedwongen om serieus werk te gaan maken van hun verbeterpunten op het gebied van datakwaliteit en interne beheersing van hun bedrijfsactiviteiten en rapportages.

Hoofdstuk 3: stip op de horizon

3.1 Uitgangssituatie

Als stip op de horizon (2022) hanteren wij de volgende doelstelling:

Het accountantsprotocol voor de woningcorporaties is opgesteld uitgaande van minimumeisen, is gezien de bereikte uitgangssituatie voor alle betrokkenen hanteerbaar qua taakvervulling en werklast. Het accountantsprotocol doet recht aan het belang van de sector en de verantwoordelijkheden van stakeholders.

Deze doelstelling impliceert dat het alternatieve accountantsprotocol zodanig is opgesteld dat aan de bezwaren van de geïnterviewde personen tegemoet is gekomen, hetzij door aanpassingen te doen aan het accountantsprotocol, dan wel door alternatieven te bezien in situaties waar aanpassingen aan het protocol en de rol van de extern accountant leidt tot overkomelijke knelpunten. Het gaat dan over onderwerpen als de onderlinge rolverdeling, de totstandkoming en omvang van de informatie uitvraag en de positie van de accountant. In de volgende paragrafen worden deze factoren toegelicht.

3.2 Gesignaleerde knelpunten

Onderling rolverdeling betrokkenen

Bij de interviews is een aantal kanttekeningen geplaatst bij de rolverdeling tussen Aw, de accountant, het interne toezicht en de onafhankelijk controller. De huidige rolverdeling werkt in de hand dat het interne toezicht en de onafhankelijk controller een minder prominente rol spelen dan op grond van hun functie mag worden verwacht. Het externe toezicht schakelt accountants in en gaat op deze wijze voorbij aan de rol die het interne toezicht en de controller hebben bij de interne beheersing door corporaties.

Ook zorgt de huidige rolverdeling er voor dat tekortkomingen in rapportages minder duidelijk aan het licht komen en in onvoldoende mate aanleiding zijn om op structurele basis acties te ondernemen in plaats van de inspanningen te richten op het realiseren van toereikende rapportages aan zich.

Door de veelvuldige inzet van de accountants, in combinatie met het toezicht op de accountants door de AFM, neemt het belang van compliance in het traject toe, worden steeds hogere eisen gesteld aan de verslaggevende woningcorporaties, maar zijn deze eisen vooral gericht en worden deze vertaald naar het bereiken van kwaliteit van rapportages (output gericht) in plaats van input gericht: is de data kwaliteit bij vastlegging op orde en vindt vanuit deze data op correcte en eenduidige wijze rapportering plaats. De huidige situatie, waarbij accountants vooral zekerheid moeten verschaffen over de rapportagekwaliteit, heeft er in ieder geval nog niet toe geleid dat de datakwaliteit bij de corporaties op orde is. Naar verwachting zal een verbetering van de datakwaliteit wel kunnen worden bereikt als de inspanningen van de accountants zich hier meer specifiek op richten. Controle vindt dan –doorlopend – op de vastlegging (aan de bron) en de bewerking van data plaats en niet langer uitsluitend op rapportages die eenmaal per jaar ten behoeve van de toezichthouder vanuit de aanwezige data worden opgesteld. Dit sluit ook aan bij de ontwikkelingen die vanuit het Bestuurlijk Convenant binnen de sector in gang zijn gezet.

Afsluitend kan worden opgemerkt dat de corporaties primair verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van hun bedrijfsvoering en rapportages. Corporaties zouden in staat moeten zijn om zelfstandig een toereikende kwaliteit te realiseren en dit inzichtelijk moeten kunnen maken aan hun interne en externe toezichthouders.

Genoemde kanttekeningen bij de onderlinge rolverdeling zijn uitgesproken door een groot aantal stakeholders. Het Ministerie van BZK en de Aw beschouwen de huidige inzet van accountants echter als noodzakelijk onderdeel van het toezicht op de woningcorporaties.

Totstandkoming en omvang informatie uitvraag

Aan corporaties zijn in de jaren die achter ons liggen verplichtingen opgelegd om zeer gedetailleerd verantwoording af te leggen naar stakeholders via de verantwoordingsinformatie (dVi). In recente jaren vindt een kritische heroverweging plaats van nut en noodzaak van een dergelijke gedetailleerde uitvraag en dat is winst voor de sector. Door diverse betrokkenen is aangegeven dat het opstellen van de dVi door veel corporaties nog niet met de benodigde kwaliteit plaatsvindt. Natuurlijk kan er sprake zijn van interpretatieverschillen naar aanleiding van invulsheets en toelichting, maar de indruk van geïnterviewden is eerder dat invulling nogal eens niet op het juiste niveau binnen de financiële afdeling plaatsvindt, dat eindcontroles achterwege worden gelaten vanwege het krappe tijdschema en dat de betrokkenheid van het bestuur en het interne toezicht veelal te gering is om de gewenste kwaliteit af te dwingen.

Door velen wordt de ontwikkeling van SBR/XBRL als een oplossing voor de toekomst gezien. Inderdaad is het zo dat opmaak van rapportages op grond van SBR/XBRL met minder inspanningen gepaard kan gaan. Hiervoor is echter wel vereist dat corporaties een (verdere) kwaliteitsimpuls geven aan hun vastgelegde data en AO/IB en voortgang gaan boeken bij hun inspanningen om SBR/XBRL te gaan inbedden in hun bedrijfsactiviteiten. In dit kader moet een slag worden gemaakt waarbij de nadruk komt te liggen op inputcontroles (vooraf) in plaats van controles op de output (achteraf).

De positie van de accountant

In lijn met de hierboven geschetste ontwikkeling waarbij vanuit het accountantsprotocol een steeds prominentere rol werd gevraagd van de accountant, zijn ook de accountantskosten in de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen. De ontwikkeling van de accountantskosten is echter ook toegenomen als gevolg van de complexer geworden waarderingsmethodiek van het bezit in exploitatie (marktwaardering) en doet zich dus ook voor bij de controle van de jaarrekening. Betrokkenen maken ook duidelijk dat de impact van het toezicht op de accountants (door de AFM) ook geleid heeft tot een stijging van de accountantskosten. Op grond van de voorgenomen invoering van de OOB-status voor de woningcorporaties zal deze trend zich in de toekomst voortzetten. In de praktijk doet zich ook het vraagstuk voor dat het voor kleinere corporaties lastiger wordt om een accountant te vinden.

3.3 Gemeenschappelijk belang

Uit de interviews kan worden afgeleid dat de verschillende betrokkenen er, voortvloeiend uit de eigen rol en belangen, zeer uiteenlopende - soms tegengestelde - opvattingen op na houden. Op het eerste gezicht lijken oplossingen, die voor alle betrokkenen bevredigend kunnen zijn, niet in zicht. Volledige afschaffing van het accountantsprotocol, als onderdeel van de vraagstelling voor dit onderzoek, zonder aanvullende waarborgen, zou leiden tot een aantasting van de effectiviteit van het externe toezicht.

Uit de interviews kan ook een gemeenschappelijk belang worden afgeleid. Alle betrokkenen waarmee gesprekken zijn gevoerd onderkennen het belang van een uitgebalanceerde interne beheersing van de bedrijfsactiviteiten en een adequate verantwoording hierover. Vanuit de perceptie van geïnterviewden is de interne beheersing en verantwoording bij veel corporaties nog onvoldoende ontwikkeld en gaan vanuit het huidige accountantsprotocol en de huidige rolverdeling geen of onvoldoende impulsen uit om hier ook daadwerkelijk verandering in te brengen. Zonder impuls blijft de huidige situatie, die door nagenoeg alle belanghebbenden als onwenselijk wordt ervaren, in stand.

3.4 Aanknopingspunten

Cruciaal voor het bereiken van een uitgangssituatie die vervolgens kan leiden tot de implementatie van het alternatieve accountantsprotocol is de benutting van de mogelijkheden die voortkomen uit de volgende positieve ontwikkelingen:

Gezamenlijk beoordelingskader

Via het gezamenlijk beoordelingskader Aw/WSW hebben de corporaties zicht gekregen op de aspecten die vanuit het externe toezicht cruciaal worden geacht en die vanaf 2019 onderdeel zullen uitmaken van de toetsingen vanuit Aw en WSW. Op hoofdlijnen gaat dit over:

1. Het waarborgen van de financiële continuïteit;
2. Het gehanteerde bedrijfsmodel;
3. Governance en beheersing van de organisatie.

Het gezamenlijk beoordelingskader geeft voor deze drie aspecten een nadere specificatie van de onderwerpen die daar geacht worden onder te vallen³.

SBR/XBRL

De ontwikkeling van SBR/XBRL kan verlichting bieden bij het voldoen aan de rapportageverplichting naar de toekomst. Betrokkenen signaleren dat de ontwikkeling minder op gang komt dan gewenst en dat meer concentratie op de lange termijn noodzakelijk is om de ontwikkeling in volle omvang en breedte te kunnen laten plaatsvinden, ook achter de voordeur van de corporatie.

Organisatiegraad van de sector

Er zijn corporaties die aangeven dat zij de moeilijkheden die aanleiding gaven tot dit onderzoek achter zich hebben gelaten doordat zij gerichte stappen hebben gezet en inmiddels de blik weer naar buiten kunnen richten. Zij vormen een kopgroep die als lichtend voorbeeld kan gelden voor de collega corporaties die zo ver nog niet zijn of die het moeilijk vinden om überhaupt te starten. De uitgangssituatie hiervoor is aanwezig: de organisatiegraad in de sector is, via Aedes of andere netwerken als DVS, toereikend om van elkaar te leren, de onderlinge verschillen op te heffen en - gezamenlijk - een stip op de horizon te zetten.

---

³ We verwijzen graag naar het gezamenlijk beoordelingskader Aw/WSW. In het kader van dit rapport is vooral het derde aspect aan de orde. Dit heeft betrekking op de beheersing, sturing en verantwoording door corporaties. De financiële continuïteit betreft de financiële kengetallen. Het bedrijfsmodel beziet in essentie de portfeuillestrategie

3.5 Het alternatieve accountantsprotocol

Uitgaande van de observaties over het huidige accountantsprotocol, de hierbij onderkende knelpunten, het veronderstelde gemeenschappelijk belang, de aanknopingspunten die kunnen worden onderkend en de veronderstelde gewenste eindsituatie komen wij tot de volgende aanbevelingen:

1. Stimuleer als accountants een ontwikkeling waarbij accountantscontroles op specifieke rapportages (achteraf) worden vervangen door generieke accountants controles op datakwaliteit (vooraf).
2. Wek als corporaties vertrouwen op bij de externe toezichthouder in de interne beheersing en het interne toezicht waardoor deze gestimuleerd wordt om sector specifieke accountantscontroles overbodig te verklaren.
3. Stimuleer het vertrouwen bij de stakeholders door de datakwaliteit en interne beheersing van corporaties verder te verbeteren. Neem als Aedes de regie om deze verbeterslag van datakwaliteit en interne beheersing verder vorm te geven.
4. Doorbreek als Aw de huidige paradoxale situatie door nadrukkelijker de verantwoordelijkheid voor datakwaliteit en interne beheersing bij de corporaties te leggen en hier ook op te handhaven.
5. Leun als Aw minder op de inzet van accountants, versterk het eigen toezicht door vaker actief onderzoek bij corporaties te doen en hierbij onder meer de interne beheersing van de bedrijfsactiviteiten te betrekken. Streef ernaar om de rol van de accountants te beperken tot de controle van het jaarverslag.
6. Integreer als Aw de informatie uitvraag die benodigd is voor het externe toezicht in het jaarverslag, waardoor deze valt onder de gebruikelijke governance.

Voor het huidige accountantsprotocol stellen wij ons de volgende ontwikkeling voor, bij wijze van stip op de horizon en uitgewerkt voor de drie hoofdonderdelen:

Rubriek A: jaarrekening en bestuursverslag

Ontwikkelrichting: herzien.

Na SBR-invoering richt de accountantscontrole zich op data en rekenregels voor bewerking van die data.

Voorgesteld wordt om rubriek A te herzien, maar niet geheel te schrappen vanwege de verwijzing naar de WNT en het afzonderlijke protocol dat hiervoor geldt en dat buiten het bestek van onze opdracht ligt. Op termijn de werkzaamheden onder rubriek A herzien als de aanlevering van informatie via SBR/XBRL gaat plaatsvinden. De accountantscontrole zal zich niet meer richten op de kwaliteit van rapportages, maar op de kwaliteit van de vastgelegde data en de rekenregels waarmee rapportages uit de data worden opgebouwd. Verondersteld mag worden dat de accountants hiervoor ook algemeen aanvaarde controlestandaarden zullen ontwikkelen, waardoor de omvang van rubriek A in het accountantsprotocol uiteindelijk beperkt kan blijven.

Rubriek B: verantwoording over naleving van specifieke wet- en regelgeving (dVi)

Ontwikkelrichting: schrappen

Zodra de externe toezichthouder vertrouwen heeft gekregen in de interne beheersing bij woningcorporaties deze rubriek geheel schrappen uit het accountantsprotocol.

Onze suggestie is om de accountantswerkzaamheden uit deze rubriek de aankomende jaren kritisch te bezien qua alternatieven en qua rolverdeling. Uiteindelijk is onze doelstelling om onderdeel B volledig te schrappen als de corporaties naar het oordeel van de externe toezichthouder hebben bewezen te beschikken over adequate beheersing van de bedrijfsvoering en adequate verslaggeving op de onderdelen die nu nog vallen onder rubriek B. Indien er toch nog onderdelen over blijven, dan deze onderdelen opnemen als onderdeel van het jaarverslag. Hier zal een kwaliteitsimpuls vanuit gaan omdat deze informatie dan deel uitmaakt van de reguliere verantwoordingscyclus.

Rubriek C: specifieke cijfermatige aspecten in de verantwoording (dVi)

Ontwikkelrichting: schrappen

De omvang van de uitvraag geleidelijk terugbrengen, de resterende uitvraag onderbrengen in het jaarverslag en niet meer uitvragen via een afzonderlijke dVi.

Wij stellen voor om de komende jaren de informatie-uitvraag onder rubriek C kritisch te bezien qua omvang en de overblijvende onderdelen onder te brengen in jaarrekening en het bestuursverslag, waardoor de controle op deze informatieverstrekking verloopt als onderdeel van de jaarafsluiting, die over het algemeen beter georganiseerd is dan de opmaak van afzonderlijke rapportages als de dVi. Voor de jaarrekeningcontrole gelden, zoals eerder aangegeven, algemeen geaccepteerde controlestandaarden voor de accountants, waardoor rubriek C van het accountantsprotocol geheel kan verdwijnen.

Hoofdstuk 4: overwegingen op weg

Dit hoofdstuk behandelt mogelijke overwegingen voor verschillende belanghebbenden op weg naar "de stip op de horizon". Uiteindelijke doelstelling is om de uitgangssituatie te scheppen waarin het (minimale) alternatieve accountantsprotocol, zoals beschreven in hoofdstuk 3, voor alle belanghebbenden een wenkend perspectief zal bieden. In de hierna volgende paragrafen zijn per belanghebbende suggesties gedaan die kunnen bijdragen aan het bereiken van deze uitgangssituatie. Naar onze mening is de weg naar de "stip op de horizon" niet utopisch, maar bestaat deze uit logisch met elkaar samenhangende overwegingen en hieruit voortvloeiende mogelijke actiepunten vanuit een gedeeld belang. Omwille van de overzichtelijkheid zijn de overwegingen hierna bullitgewijs beschreven.

4.1 Overwegingen voor de corporaties

- Zet de rolverdeling bestuur/controller/RvC duidelijk neer in overleg met de huisaccountant;
- Ontwikkel de juiste cultuur en kritisch gehalte ten aanzien van cijfermatige verantwoordingen (stimuleer medewerkers om vaker de "verwonderingsvraag" te stellen)
- Overweeg invoering van een systeem van in-control statements, uitmondend in een jaarlijkse in-control statement door het bestuur;
- Maak de verantwoording naar stakeholders belangrijker door hier het juiste niveau mensen aan te koppelen en tijd in te plannen voor afsluitende (verbands)controles op de conceptaanlevering
- Betrek het intern toezicht bij verantwoordingsinformatie naar stakeholders. Denk aan een rol voor de auditcie /RvT.
- Positioneer de controller als het geweten van de organisatie. Ontwikkel zo nodig een profiel in samenspraak met collega corporaties. Besteed aandacht aan de relatie tussen de controller en de bestuurder en met de RvC en bevorder de open interactie tussen controller en bestuurder en de RvC.
- Beschouw het gezamenlijk beoordelingskader Aw en WSW kritisch, breng knelpunten voor de eigen organisatie in kaart en formuleer, uitgaande van prioriteiten, een plan van aanpak om de eigen corporatie - aantoonbaar – toe te rusten om te kunnen voldoen aan de vereisten uit het gezamenlijk beoordelingskader.
- Werk planmatig aan verbetering van de datakwaliteit
- Ontwikkel SBR/XBRL-toepassingen vooruitlopend op de aanlevering die de komende jaren moet gaan plaatsvinden. Overleg vroegtijdig met de accountant om te bewerkstelligen dat gezamenlijk wordt opgetrokken.

4.2 Overwegingen voor de interne toezichthouders

- Ga het goede gesprek aan met de bestuurder; hoe beheerst de bestuurder zijn organisatie en hoe legt hij daarover verantwoording af; raadpleeg ter inspiratie de brief die Minister Dijsselbloem op 27 november 2013 aan de Tweede Kamer zond aangaande

de aandachtspunten voor de interne beheersing voor organisaties die omgaan met publieke middelen⁴ ⁵.

- Onderneem actie om de controller in de juiste positie te laten komen, beschouw bijvoorbeeld de wijze waarop de controller betrokkenheid heeft bij onderwerpen die door Aw en WSW, uitgaande van het gezamenlijk beoordelingskader, in het kader van de interne beheersing als fundamenteel worden gezien.
- Zorg voor betrokkenheid van de RvC bij de informatieverstrekking aan stakeholders, stel u tenminste op de hoogte van de wijze waarop het proces van opmaak en de interne en externe controle van de verantwoordingsinformatie als dVi is doorlopen.
- Neem actief kennis van de bevindingen van Aw en accountant inzake de werkzaamheden en de rapportages die in het kader van het accountantsprotocol plaatsvinden, en vraag hierover intern voortgangsrapportages op.

4.3 Overwegingen voor de wetgever (MinBZK)

- Bezie, in het kader van de evaluatie van de woningwet, kritisch of verruiming van de huidige wettelijke kaders – qua impact op corporaties - mogelijk is.
- Bezie, eveneens in het kader van de evaluatie van de woningwet, of de huidige detaillering van de regelgeving inzake de jaarverslaggeving van corporaties, nog steeds noodzakelijk is.
- Bezie de inzet van accountants in de sector kritisch, gegeven de constatering dat inzet van accountants nogal eens leidt tot onverwachte verrassingen en vertragingen bij het uitrollen van nieuwe wet- en regelgeving.
- Overweeg bij de inzet van accountants de gewijzigde omgeving, met toegenomen kwaliteitseisen en stringent toezicht door de AFM, waarin de accountants de afgelopen jaren terecht zijn gekomen.
- Bezie vanuit bovenstaande punten de mogelijke impact die de inzet van accountants voor de sector heeft, overweeg eventuele alternatieven die de eigen verantwoordelijkheid van de corporaties in positieve zin beïnvloeden en minder de nadruk leggen op controle achteraf.

4.4 Overwegingen voor de externe toezichthouder (Aw)

- Overweeg bij volgende edities van het accountantsprotocol differentiatie toe te passen bij de inzet van accountants. Leidraad kan zijn het onderkende risicoprofiel dat aan corporaties is toegekend;
- Bezie bij volgende edities van het accountantsprotocol de mogelijkheid om de accountant in te schakelen bij het beoordelen van de mate van beheersing die bij de corporaties wordt bereikt op de aspecten zoals beschreven in het gezamenlijk beoordelingskader Aw/WSW en de onderdelen B zoals opgenomen in het accountantsprotocol;
- Stimuleer de controller om in de juiste positie te komen. Betrek de rol van de controller bij de totstandkoming van de verantwoordingsinformatie in het toezicht.
- Betrek de rol van de interne toezichthouders bij de totstandkoming van de verantwoordingsinformatie in het toezicht.

---

⁴ Kamerbrief d.d. 27 november 2013 “financieel beheer en financieel toezicht bij instellingen die een publiek belang dienen” en bijlage 1 hierbij.

⁵ Zie ook handreiking 1 bij de implementatie van het reglement financieel beleid en beheer (Aedes 22 juli 2016).

- Blijf verantwoordingsinformatie (dVi) kritisch bezien qua omvang en detaillering in relatie tot hetgeen benodigd is bij het toezicht, zeker in relatie tot de toepassing van het gezamenlijk beoordelingskader Aw/WSW.
- Bezie de verhouding governance-inspecties/bureau onderzoek bij het toezicht kritisch, overweeg om het toezicht meer te richten op waarnemingen ter plaatse en minder op de verantwoordingsinformatie en accountantscontrole daarop.
- Overweeg om het toezicht in te richten rond jaarlijkse thema's (zoals bij de belastingdienst), beschouw vervolgens per thema wat de inspanningen van de accountants moeten zijn en welke inspanningen worden verwacht vanuit de corporaties om de interne beheersing op dat thema zichtbaar te maken. Andere thema's kunnen dan met een andere frequentie worden gecontroleerd.
- Overweeg doorlopend om het toezicht meer in te richten uitgaande van een principe based benadering, uitgaande van vertrouwen en wellicht op weg naar een situatie van horizontaal toezicht zoals dat ook toegepast wordt door de Belastingdienst.
- Deel het controlesysteem dat de Aw toepast om data-analyse te doen met de sector.

4.5 Overwegingen voor NBA/accountants

- Geef in een vroegtijdig stadium helderheid bij nieuwe wet- en regelgeving hoe de accountantscontrole hierop zal gaan verlopen. Bevorder gedeelde standpunten als controleurs.
- Bevorder dat in de stuurgroep Woningcorporaties ook vertegenwoordigers van de corporaties en van Aedes toetreden.
- Bevorder de samenwerking en afstemming tussen de werkgroepen vanuit de NBA of die met betrokkenheid van accountants en die zich richten op de corporatiesector.
- Bezie de verhouding organisatiegerichte en gegevensgerichte (zuiver op de rapportering) werkzaamheden kritisch in het licht van het bieden van toegevoegde waarde aan de corporatie.
- Ontwikkel in samenspraak met de sector een visie op hoe de accountantscontrole gaat verlopen en hoe de optimale AO/IB bij de corporatie er uit ziet in het "post" dVi tijdperk.
- Ondersteun corporaties bij het ontwikkelen van de interne beheersing waar dit mogelijk is (niet-OOB's), maar wees transparant over de aangetroffen omstandigheden, de gedane inspanningen en de correcties die zijn aangebracht.
- Betrek het interne toezicht bij proces en resultaten van de dVi door hierover te rapporteren in managementletter en accountantsverslag.

4.6 Overwegingen voor Aedes

- Neem regie op weg naar het alternatief accountantsprotocol door de inspanningen van de corporaties te richten en initieer en faciliteer gezamenlijke alternatieven van corporaties.
- Richt een podium in: organiseer best-practices waarbij de koplopers in de sector de collega corporaties die minder ver zijn inspireren om in actie te komen qua interne beheersing en gezamenlijk de ontwikkeling op te vatten aan de hand van concrete voorbeelden.
- Neem regie om de corporaties te faciliteren bij het ontwikkelen van hun datakwaliteit.
- Organiseer ontwikkeling uitgaande van verschillende thema's uitgaande van prioriteiten, waarbij het gezamenlijk beoordelingskader Aw/WSW de inspiratiebron is

voor de keuze van de thema's. Treedt zo nodig in overleg met de Aw over prioritering van thema's.

- Formuleer en organiseer kritische massa vanuit de sector in de richting van de software aanbieders om serieus werk te maken van SBR toepassingen bij leden.
- Praat mee: verkrijg vertegenwoordiging in de NBA-stuurgroep woningcorporaties zodat de sector kan meepraten in plaats van dat over de sector wordt gesproken.
- Werk mee aan persoonlijke ontwikkeling: initieer een ontwikkeltraject gericht op het ontwikkelen van kennis en vaardigheden van de onafhankelijk controller, bijvoorbeeld via het controllersnetwerk van Aedes
- Werk mee aan professionalisering van de sector: initieer een traject gericht op het professionaliseren van het opdrachtgeverschap bij corporaties in relatie tot hun accountant.

4.7 Aanbevelingen

Met de in dit rapport opgenomen observaties is zicht gekregen op de onderliggende oorzaken van de wens om te komen tot een alternatief accountantsprotocol, maar is ook een onderliggend probleem blootgelegd.

De huidige situatie wordt door veel van de betrokken partijen als onwenselijk ervaren. Bij de partijen waar dat minder het geval is, MinBZK en Aw, verzetten zwaarwegende belangen zich ertegen om het bestaande accountantsprotocol ingrijpend open te breken, maar tekenden wij de wil op om mee te denken. Vanuit de gesprekken is zicht gekregen op mogelijke oplossingsrichtingen.

Anders dan wellicht voor de hand lag bij de start van dit traject is de corporatiesector nu aan zet!

Met het formuleren van onze opdracht heeft Aedes getoond dat zij regie wil nemen op dit belangrijke dossier. Het nemen van regie impliceert ook vaak het tonen van de eigen kwetsbaarheid en daar is binnen de sector op veel plaatsen nog sprake van. Echter aanknopingspunten zijn er ook. Op nogal wat plaatsen is sprake hernieuwd zelfvertrouwen en zijn al belangrijke stappen gezet.

Naar aanleiding van ons onderzoek is ons belangrijkste advies aan Aedes om de regie te pakken bij het zetten van stappen op weg naar het alternatieve accountantsprotocol. Dit kan door de initiërende partij te willen zijn die vanuit overzicht en overstijgende belangen in afstemming met de andere betrokken partijen de benodigde acties in gang kan zetten. Een cruciale voorwaarde hiervoor is dat aan de voorkant gewaarborgd is dat Aedes gaandeweg het traject niet alleen komt te staan. Hiervoor is commitment vanuit de sector nodig en vanuit de partijen die we tijdens dit onderzoek hebben gesproken. Ons advies is om hiervoor een ronde tafel te organiseren met als doelstelling dat het alternatieve accountantsprotocol in 2022 gerealiseerd zal zijn. De overwegingen uit hoofdstuk 4 kunnen op deze weg naar beter in eerste instantie als vertrekpunt dienen.

BIJLAGE I Verdiepingsinformatie accountantsprotocol

In aanvulling op de beknopte informatie over het accountantsprotocol in hoofdstuk 2 van dit rapport wordt hierna, ter verdieping, ingegaan op de verschillende onderdelen van het accountantsprotocol 2018. Ook is een beschrijving gegeven van de ontwikkelingen van het accountantsprotocol in de afgelopen jaren.

Onderdelen van het accountantsprotocol 2018

Het accountantsprotocol 2018 is opgebouwd uit drie rubrieken, A, B en C. Hieronder wordt in meer detail ingegaan op deze rubrieken.

Rubriek A heeft betrekking op de jaarrekeningcontrole en de werkzaamheden die de accountant moet verrichten op het bestuursverslag. In feite betreft dit werkzaamheden die behoren tot de "kernactiviteiten" van openbare accountants. Bij de woningcorporaties zijn echter aanvullende werkzaamheden voorgeschreven op grond van de toepasselijkheid van de Wet Normering Topinkomens en het afzonderlijke controleprotocol dat hiervoor geldt en waarnaar in onderdeel A van het accountantsprotocol voor de woningcorporaties nadrukkelijk wordt verwezen.

Rubriek B heeft betrekking op specifieke werkzaamheden die de accountant dient te verrichten op de jaarlijkse verantwoordingsinformatie (dVi) aangaande de naleving van specifieke wet- en regelgeving. In het accountantsprotocol 2018 betreft dit de volgende onderdelen waarover verantwoording wordt afgelegd in onderdeel 5.1 (Verantwoording naleving specifieke wettelijke bepalingen) van de dVi:

1. Het verschaffen van vermogen aan verbindingen en het verstrekken van garantstellingen aan verbindingen;
2. Transacties bij aangewezen instellingen;
3. Melding/goedkeuring vervreemding woongelegenheden en maatschappelijk vastgoed aan derden;
4. Het vervreemden van woongelegenheden aan natuurlijke personen voor eigen bewoning en maatschappelijk vastgoed aan huurders;
5. Vervreemding van aandelen;
6. Goedkeuring nieuwe niet-DAEB investeringen;
7. De aanbestedingsplicht voor maatschappelijk vastgoed;
8. Het gebruik van financiële derivaten;
9. Verantwoord beleggen inzake nieuwe beleggingen;
10. Verantwoord beleggen inzake rating beleggingen op 31 december 2018;
11. Het sluiten van overeenkomsten met derden inzake de huur of verhuur van woningen;
12. Werkzaamheden ten behoeve van de huisvesting van vergunninghouders.

Rubriek C heeft betrekking op het onderzoek dat de accountant dient te verrichten op een aantal specifieke aspecten van de cijfermatige verantwoording in de dVi, inclusief de verantwoording over woningtoewijzingen. In het accountantsprotocol 2018 betreft dit de volgende onderdelen:

1. Opgave van de verhuureenheden;
2. Grondposities;
3. Aansluiting marktwaarde in verhuurde staat en de afleiding van de beleidswaarde;
4. Aansluiting balansgegevens;

5. Aansluiting Winst- en – verliesrekening;
6. Aansluiting kasstroomoverzicht;
7. Aansluiting bezoldigingsgegevens bestuurders en overige medewerkers op grond van WNT;
8. Aansluiting actuele waarde embedded derivaten;
9. Verantwoording inzake realiseren 95% passendheidsnorm;
10. Verantwoording inzake realiseren van 80/10/10% toewijzingsnorm;
11. Verantwoording inzake vaststelling huurprijzen (huursombenadering).

Ontwikkelingen in het accountantsprotocol in recente jaren

In de jaren tot en met 2016 zijn meer werkzaamheden bij de accountants komen te liggen. Dat heeft zijn weerslag gehad op de omvang en impact van de bepalingen in het accountantsprotocol. Dit werd –geheel in lijn met de heersende opvattingen uit die periode- aanzienlijk uitgebreid. Datzelfde kan gezegd worden van de omvang en detaillering van de verantwoordingsinformatie (dVi) die de corporaties naar hun stakeholders dienen uit te brengen. Deze ontwikkeling ging overigens parallel met fundamentele wijzigingen die, op grond van de Woningwet 2015, in de jaarrekening moesten worden aangebracht. Zo was de impact van de wijziging van de waarderingsgrondslag voor het bezit naar marktwaarde in verhuurde zeer groot en diende aanvullend nog een scheiding in bedrijfsactiviteiten tussen DAEB en niet-DAEB te worden uitgewerkt. Voor veel corporaties betroffen deze aanpassingen onontgonnen gebied. Voorafgaand aan de verplichte wijziging van de waarderingsgrondslag van het bezit had slechts een kopgroep van zo'n 60 corporaties ervaringen opgedaan met deze waarderingswijze. De impact op de administratie, het proces om te komen tot een jaarrekening en de controle van de jaarrekening door de accountant was groot.

Inmiddels lijken de ergste invoeringsperikelen achter de rug en melden accountants dat de jaarrekeningcontroles over 2017 beter zijn verlopen dan die over 2016. Feit blijft echter wel dat de accountantscontroles de afgelopen jaren hun sporen hebben nagelaten. Het is op voorhand niet zeker dat de financials in de sector bij hun verzuchtingen over de impact van het accountantsprotocol een zuiver onderscheid hebben kunnen maken naar de impact als gevolg van wijzigingen in de jaarrekening en die als gevolg van specifieke bepalingen in het accountantsprotocol.

Sinds 2017 lijkt sprake van een kentering bij de ontwikkeling van het accountantsprotocol. Belangrijke katalysator hiervoor is het bestuurlijk convenant als gevolg waarvan Ministerie, Aw, WSW en Aedes samenwerken om de informatievoorziening aan stakeholders op een hoger plan te brengen en tegelijkertijd ook te komen tot een reductie van de administratieve lastendruk bij de corporaties. Inmiddels is de aangroei van het accountantsprotocol een halt toegeroepen. In het accountantsprotocol 2018 is sprake van een aanzienlijke vermindering van de werkzaamheden die de accountant moeten verrichten. Het accountantsprotocol 2018 beslaat nog 22 pagina's, in 2017 waren dat er nog 36. Geen wijziging is aangebracht in de rolverdeling tussen Aw, corporatie en externe accountant.

BIJLAGE II Overzicht werkgroepen en klankbordgroepen

Wergroepen

NBA Stuurgroep Woningcorporaties

Doelen

- Richt zich op het controle- /audittraject van de verslaglegging
- Betere interpretatie van regelgeving naar dagelijkse praktijk
- Aanspreekpunt voor wet- en regelgever, toezichthouder, toetsers en normstellers (MinBZK, Aw, Aedes, RJ645, COPRO, Belastingdienst, Logius, etc)
- Afstemming met Aw, BZK en RJ over nieuwe regelgeving en toepassing daarvan in de praktijk
- Signalering van ontwikkelingen in de sector en consequenties daarvan voor interne beheersing, verslaggeving en kwaliteit van de accountantscontrole

Samenstelling

- vertegenwoordigers van accountantskantoren (ongeveer 6 deelnemers)

Frequentie vergadering

- zes keer per jaar

Wergroep RJ TIV-645

Doelen

- Uitwerken en actueel houden van de verslaggevingsrichtlijn RJ 645 voor de sector Toegelaten Instellingen
- Voorbereiden van communicatie over verslaggevingsrichtlijnen met belanghebbenden, bijvoorbeeld via RJ-uitingen
- Duiden van verslaggevingsregels, bijvoorbeeld via handreikingen (eigen initiatief RJ-wergroep, handreikingen komen buiten verantwoordelijkheid van de RJ tot stand)
- Link met Raad voor de Jaarverslaggeving
- Afstemming over verslaggeving tussen verschaffers, controleurs, en gebruikers
- Informeren en klankbordfunctie naar de sector (via klankbordgroep)

Samenstelling

- MinBZK, Aw, WSW, accountants, Aedes, woonbond, corporaties, onafhankelijk voorzitter en secretaris (ongeveer 15 deelnemers)

Frequentie vergadering

- ongeveer vier keer per jaar, afhankelijk van actualiteit en noodzaak

Werkgroep accountantsprotocol

Doelen

- Komen tot een geactualiseerd accountantsprotocol. Protocol van afgelopen boekjaar wordt geactualiseerd uitgaande van wijzigingen in wet- en regelgeving en evaluatie van het traject van voorgaand jaar. Dit overleg wordt geïnitieerd door de Aw.

Samenstelling

- MinBZK, Aw, WSW, Aedes, NBA en accountants (ongeveer 7 deelnemers)

Frequentie vergadering

- ongeveer vier keer per jaar in de periode april-publicatiedatum nieuw protocol

Klankbordgroepen

Klankbordgroep RJ-645

Doelen

- Afstemming met RJ 645 werkgroep over verslaggevingsvraagstukken
- Klankbordfunctie vervullen bij gewijzigde wet- en regelgeving.

Samenstelling

- ca. 15 vertegenwoordigers vanuit de financiële functie bij corporaties

Frequentie vergadering

- naar behoefte, in de praktijk ca. één keer per jaar.

Klankbordgroep marktwaardering

Doelen

- Het jaarlijks actualiseren en valideren van het Handboek modelmatig waarderen marktwaarde. Dit overleg wordt geïnitieerd door MinBZK.

Samenstelling

- MinBZK, Aw, Aedes, Corporaties, NRVT, taxateurs, AFM, accountants, WSW, Banken, ICT-leveranciers. (ongeveer 20 deelnemers)

Frequentie vergadering

- ongeveer vier keer per jaar in de periode april – publicatiedatum handboek